

Шапар Л.А., Шпілєва Т.М.
Херсонська державна морська академія (Україна)

За даними міжнародних організацій BIMCO (Baltic and International Maritime Council) та ISF (International Shipping Federation), на сьогоднішній день загальна кількість робочих місць для моряків на міжнародному ринку праці складає 1545 тис. При цьому кількість робочих місць за останні десять років виросла на 45%, що відповідає загальному росту світового флоту [1].

Щороку близько 80 тисяч фахівців займають свої місця у навігаційних містках і машинних відділеннях суден усього світу. За рівнем професійної підготовки, комунікабельності і дисципліни українські моряки займають другі місця в світі. Слід зазначити, що 75 % усіх найнятих кадрів – командний склад. Для підготовки фахівців такого рівня потрібна серйозна система навчання, роки практики і величезний сукупний галузевий досвід.

Професійна підготовка членів екіпажів – це одна зі складових забезпечення системи безпеки в судноплаванні.

Морські держави ратифікували Міжнародну конвенцію по підготовці і дипломуванню моряків та несення вахти (ПДНВ) та взяли на себе обов'язок забезпечити якість підготовки плавскладу на рівні міжнародних стандартів. Прийняття цієї Конвенції обумовлено аналізом й узагальненням катастроф на морі та аварійних ситуацій на флоті, який показує, що на частку «людського чинника», за статистикою ІМО (International Maritime Organization), припадає близько 80% усіх аварій світового торговельного флоту [2]. У більшості випадків причиною є некомпетентність членів екіпажу суден, слабка підготовленість до діяльності в нетипових та екстремальних умовах.

Актуальність дослідження. Завдання підготовки сучасного фахівця морського транспорту із сформованим високим рівнем психологічної готовності до екстремальних ситуацій професійної діяльності є актуальною задачею морської освіти в Україні. Особливістю морської освіти ХХІ ст. є те, що вона регламентується не лише вітчизняними, але й обов'язковими нормативними документами Міжнародної морської організації [3; 4]. Зокрема, підготовка фахівців морського транспорту в Україні повинна відповідати вимогам Міжнародної Конвенції по підготовці, дипломуванню моряків та несенню вахти ПДНВ-78/95 та Кодексу ПДНВ з Манільськими поправками 2010р. [5; 6].

Постановка проблеми. Згідно з Всесвітньою програмою зайнятості Міжнародної організації праці відповідну увагу слід приділяти потребам судноплавання в людських ресурсах, що постійно змінюються.

Міжнародна організація праці може надавати технічну допомогу для планування й розвитку людських ресурсів у судноплаванні, включаючи введення та пристосування програм навчання моряків з метою задоволення потреб, що виникають на сучасних торговельних судах, беручи до уваги положення існуючих міжнародних конвенцій і рекомендацій, які можуть стосуватися проблем зайнятості, що виникли в результаті технічних змін, і, зокрема, Конвенції 1920 року про працевлаштування моряків (993_316), Конвенції 1946 року про пенсії морякам (993_220), Конвенції (993_224) і Рекомендації 1948 року про організацію служби зайнятості (993_225), Рекомендації 1963 року щодо припинення трудових відносин, Конвенції і Рекомендації 1963 року про політику в галузі зайнятості. Беручи до уваги вищезазначене у морських закладах вищої освіти постало завдання так організувати навчальний процес молодих фахівців, щоб вони були більш конкурентноспроможними на ринку праці, задовольняли потреби судновласників у робочій силі та були підготовлені для роботи на сучасних судах з новим та модернізованим обладнанням суден [7].

Метою статті є розкриття особливостей підготовки сучасних моряків у морських закладах вищої освіти України. Розглядаючи з цього приводу, комплекс вимог, до сучасних моряків, які склалися у системі підготовки рядового та командного плавскладу морських суден в умовах виробництва, стратегія професійного навчання знає постійного реформування у зв'язку з економічними, науково-технічними змінами на міжнародному ринку праці, збільшенням вимог роботодавців до рівня і темпів підготовки кваліфікованих робітників, міжнародних вимог у морській галузі [8].

Відповідно до Рекомендацій щодо професійного навчання моряків [9] в усіх країнах, які мають торговельний флот або планують його створити, органи влади, що розробляють національну політику в галузі освіти і професійної підготовки, повинні стежити за тим, щоб у загальній мережі учбових закладів були створені відповідні можливості для підготовки моряків, що сприятиме досягненню таких цілей:

- підтримання і підвищення професійної кваліфікації і навичок моряків, з урахуванням потреб моряків у галузі освіти, економічних і соціальних інтересів країни;
- забезпечення відповідної навчальної підготовки молодих спеціалістів на березі або на борту судна;
- надання можливостей для професійного навчання, яке відповідає сучасним потребам морського транспорту;
- забезпечення всіх моряків, які мають відповідні здібності, можливістю навчання, підвищення кваліфікації та просування по службі до найвищих посад на борту судна, і заохочувати тим самим підвищення ефективності їхньої праці, поліпшення їхньої продуктивності й отримання задоволення від роботи;
- забезпечення вступу на роботу всіх, хто навчався, після закінчення ними курсу навчання [9].

Особливою специфікою підготовки фахівців морської галузі є те, що:

- початок морської кар'єри молодих спеціалістів розпочинається у період навчання в навчальному закладі;
- постійно зростають вимоги судновласників до кваліфікаційної підготовки моряків;
- оснащення суден з кожним роком вдосконалюється і стає більш технологічним і сучасним для їх кращої експлуатації.

Зважаючи на все вище зазначене, перед морськими закладами вищої освіти для виконання усіх цих критеріїв постало завдання так організувати навчальний процес молодих спеціалістів, щоб у стислі терміни надати максимально велику кількість знань необхідних для виконання своїх функціональних обов'язків на борту судна. Саме тому учбові програми у морських навчальних закладах, за якими відбувається навчання моряків розробляються у співпраці з урядовими службами, учбовими закладами та іншими органами, які мають глибокі знання в галузі професійного навчання моряків, і складаються таким чином, щоб вони задовольняли вимогам морського транспорту.

Учбові програми морських закладів вищої освіти включають:

- підготовку в галузі навігації, морської справи, управління судном, сигналізації, обробки вантажів, догляду за судном та інших питань, пов'язаних із використанням торговельних суден;
- навчання використання такої електронної та механічної апаратури, як радіо і радіолокаційні прилади, радіопеленгатори і компаси;
- теоретичне і практичне використання рятівних та протипожежних засобів, методів збереження життя на морі та інших питань безпеки людського життя на морі;
- теоретичне і практичне навчання управління, обслуговування і ремонту головних двигунів та допоміжних машин і механізмів з особливим наголосом на типи обладнання, в тому числі електронного, яке встановлене на судах відповідної країни;
- навчання запобігання нещасним випадкам на борту судна і, зокрема, безпечних методів роботи в усіх службах, включаючи забезпечення особистої безпеки як елемента

навчання професійних дисциплін; навчання методів першої медичної допомоги та інших питань;

- викладання елементів соціального та трудового законодавства, що стосуються роботи на торговельних суднах і взаємодії на виробництві, положень та правил, що стосуються моряків, економіки транспорту, морського страхування, основ морського права тощо [9].

У морських закладах вищої освіти використовуються різноманітні методи навчання для більш ефективного і повного засвоєння знань, а саме: теоретичне навчання у навчальному закладі; практичне навчання моряків на торговельних суднах, судноремонтних заводах та механічних майстернях на період практики; навчання на відповідному демонстраційному обладнанні (тренажери, двигуни, макети суден, бортові установки, рятувальні засоби, навігаційні та вантажні прилади), яке підбирається з урахуванням типів судових машин і установок, якими ті, хто навчаються, будуть працювати в майбутньому; кінострічки та інші аудіо-візуальні посібники, які використовуються як додаток до демонстраційного обладнання.

Сучасний підхід до навчання молодих спеціалістів морської галузі дає можливість швидко та ефективно засвоїти набуті знання у безпосередньому наближенні до виробничих умов, або імітації виробничих умов на сучасних тренажерних комплексах, і у більш стислі терміни опанувати нові знання здобуті під час навчання.

Особливу увагу необхідно приділити впровадженню тренажерної підготовки у морських навчальних закладах України. Підготовка фахівців у тренажерних комплексах та лабораторіях відповідає вимогам Міжнародної морської організації (ІМО) та Міжнародної Конвенції ПДНВ 78/95. Під час проходження навчання на тренажерах молоді спеціалісти опановують та засвоюють нові знання та навички в умовах наближених до виробничих. Тим самим вони отримують певний практичний досвід і знання, до того як опиняться на судні у відкритому морі. Працюючи на тренажерах, курсанти навчаються не просто виконувати операції, але й швидко реагувати та приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

Тренажер дозволяє задати будь-яку обстановку, змодельовати будь-які умови, при цьому параметри будуть максимально наближені до реальних. Більше того, курсанти можуть у стінах навчального закладу багаторазово повторювати одну й ту ж операцію, відпрацьовуючи навички до автоматизму, що практично неможливо зробити на судні. Головне – зробити це з малими затратами та безпекою для життя людини, техніки й навколишнього середовища.

У системі тренажерної підготовки можна виокремити два основні напрямки використання віртуальних тренажерів: 1) для освоєння та закріплення навчального матеріалу. У цьому разі навчання на тренажері є складовою частиною програми підготовки, а функції тренажера визначаються методикою підготовки спеціалістів; 2) для отримання навичок роботи з певним технологічним устаткуванням у тренажерній підготовці плавскладу. Тренажер має відтворювати процес управління технологічним обладнанням відповідно до вимог нормативно-технічної документації. Використання віртуальних тренажерів має низку переваг. Вони дозволяють не тільки багаторазово й безпечно відтворювати аварійні ситуації, але й скорегувати поведінку людини в ній [10].

Такий вид навчання дає можливість підготувати більш конкурентноспроможних фахівців своєї галузі, аніж ті, що пройшли тільки теоретичне навчання в початкових закладах.

Професія моряка на теперешній час користується високим попитом, що пов'язано із постійним зростанням світового флоту (рис. 1). Це в свою чергу призводить до зростання попиту на молодих і кваліфікованих фахівців. Тому перед морськими навчальними закладами постає завдання не тільки забезпечувати якісну підготовку моряків, але й сприяти заохоченню вступу на навчання достатньої кількості осіб, придатних для роботи в морі на торговельних суднах.

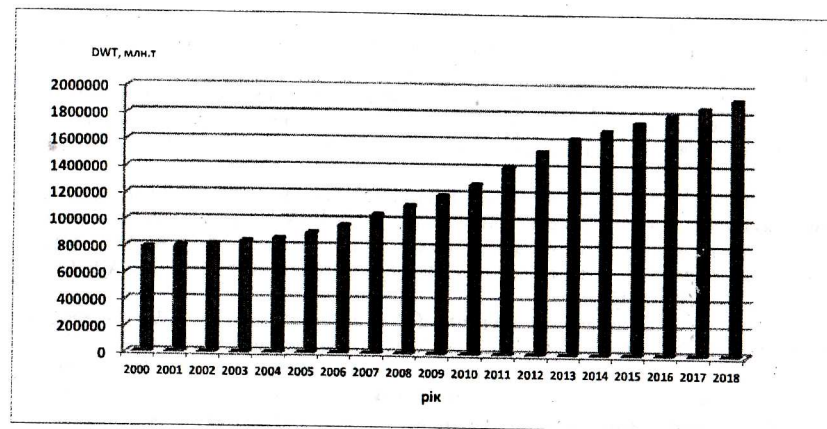

Рисунок 1. Динаміка зростання світового флоту, млн.т

Джерело: при побудові графіку використовувалися розрахунки секретаріату ЮНКТАД на основі даних «Ай-Уйч-Ус Ферплеї» 2018

Висновки. Отже, особливістю підготовки моряків ХХІ ст є:

- забезпечення підтримки престижності та привабливості роботи моряків в суднопластві;
- сприяння отриманню курсантами практичної підготовки на суднах шляхом розширення кадетської програми;
- розвиток матеріально-технічної бази морських закладів вищої освіти шляхом забезпечення їх сучасними лабораторними та тренажерними комплексами та обладнанням;
- комплектування викладацького складу морських закладів вищої освіти персоналом з достатнім досвідом роботи на суднах;
- забезпечення сприятливих умов праці та відпочинку моряків;
- ведення національної політики в галузі суднопластва з урахуванням розвитку світової економіки і потреби в моряках на світовому ринку праці.

Світова морська громадськість, зокрема ІТФ (International Training Federation), високо оцінює роботу громадян України в системі забезпечення потреби ринку праці моряків і стійкості торговельного морепластва. Своєю діяльністю вони забезпечують зростання міжнародної торгівлі та ефективність позиціонування окремих країн. Таким чином, Україна має досить високий потенціал і хороші перспективи для подальшої успішної конкуренції на світовому ринку праці за високооплачувані робочі місця командного складу в умовах зростаючої потреби морських перевезень у висококваліфікованих морських фахівцях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міусов М.В. Перспективи підготовки та працевлаштування моряків. URL: <https://ports.com.ua/articles/perspektivy-podgotovki-i-trudoustroystva-moryakov> (дата публікації 07.03.2018).
2. Даниленко О.Б. До проблеми комплексного підходу до професійної підготовки командного складу екіпажів суден цивільного флоту. Сучасні підходи до високоефективного використання засобів транспорту: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Ізмаїл: ДІ НУ «ОМА», 2017. С. 47-50.

3. Зайцева Т.Г. Теорія і практика самоменеджменту психофізичних станів моряка з активізації людського ресурсу та подолання проблеми аварійності на флоті: монографія / за ред. Т. Г. Зайцевої. Херсон: ХДМА, 2012. - 170 с.

4. Чернявський В.В. Компетентісний підхід як чинник забезпечення вимог до підготовки фахівців морської галузі. Збірник наукових праць Кам'янець-подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. 2014. Вип. 20. С. 230-232.

5. Манільські поправки 2010 р. до Додатка Міжнародної Конвенції про підготовку та дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (ПДНВ 78/95); Манільські поправки до Кодексу з підготовки та дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 25.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://SEARCH.LIGAZACON.UA/L_DOC2.NSF/LINK1/MU10242.HTML

6. International Convention on Standarts of Traininig, Certification and Watchkeeping for Seafarers as amended, including the 1995 and 2010 Manila Amendments. STCW Convention and STCW Code. 2011 edition. Language(s):ENG, FRE, SPA, RUS, CHI, ARA (IMO-IC938).

7. Міжнародна організація праці. Рекомендація щодо проблем зайнятості, пов'язаних з технічними змінами на борту суден №139 від 29.10.1970, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_256

8. Радкевич В. О. Сучасні чинники розвитку професійного навчання в умовах виробництва. *Професійне навчання на виробництві*: зб.наук.праць / [ред.кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. К.: Вид-во Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. Вип.4. С. 18 – 27.

9. Міжнародна організація праці. Рекомендації щодо професійного навчання моряків №137 від 28.10.1970, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_254

10. Фомина И. К. Виртуальные тренажеры при дистанционном обучении плавсостава [Текст]. *Интерактивная наука*. 2017. № 11. С. 145 – 148.